

Project Sociale Vitaliteit, spoor 1 en 2 WLP Eemsdelta

Mede mogelijk gemaakt door:

Project: Sociale Vitaliteit DEAL-gemeenten
Datum: 17 mei 2017
Rapportage: Deelprojecten 1 en 2, spoor 1 én 3 t/m 6, spoor 2
Auteurs: Jannie Rozema, Hanzehogeschool Groningen
Saskia Duursma en Rika Ringersma, CMO STAMM

Inleiding

Sociale vitaliteit is de sleutel voor het ontstaan van organisatiekracht in gemeenschappen en hiermee ook voor het ontstaan van informele zorgnetwerken en van coproductie voor de inrichting van dorpen en wijken. Dankzij sociale vitaliteit is er meer betrokkenheid van mensen die in de regio wonen, werken en leven. Hoe kom je nu tot een nieuw samenspel tussen inwoners en de gemeente? Hoe veranker je dit proces in de gemeentelijke organisatie? Zowel ambtelijk, politiek en bestuurlijk? Om volwaardig in te kunnen zetten op sociale vitaliteit hebben de partijen in de stuurgroep PLUS van het Woonleefbaarheidsplan Eemsdelta hun aanpak verwoord in twee programmalijnen:

- Lijn 1: Versterken organisatiekracht van bewoners;
- Lijn 2: Versterken organisatiekracht van gemeentelijke organisaties.

Deze rapportage gaat over beide lijnen. Periode van september 2015 tot en met juli 2017:

- Deelproject 1: Versterken organisatiekracht van bewoners.
- Deelproject 2: Burgerkracht Eemsmond.
- Deelproject 3: Integrale dienstverlening aan initiatiefnemers.
- Deelproject 4: Heldere positionering dorps- en wijkvertegenwoordigers.
- Deelproject 5: Wijk-, buurt- en dorpsbudget.
- Deelproject 6: Bewustwording raad en college.

In dit hoofdstuk verwoorden we per deelproject:

- a) Beknopte achtergrondinformatie.
- b) Het deelproces en de activiteiten.
- c) Uitkomsten en resultaten.
- d) Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten.
- e) Beschikbare producten: tools, vragenlijsten etc.

Stem van bewoners

Bewoners kunnen zelf het beste verwoorden waaraan zij behoefte hebben. Dat geldt ook ten aanzien van het in gang zetten van initiatieven in hun wijk, buurt of dorp. Via het Groninger Panel is een representatief beeld ontstaan van de wensen en behoeften van inwoners ten aanzien van de ondersteuning door de gemeente bij hun initiatieven. Het Sociaal Planbureau Groningen, onderdeel van CMO STAMM, beheert sinds 2013 dit panel. Binnen de deelprojecten 3 tot en met 6 zijn de meningen van deze panelleden meegenomen. Om een goed beeld te krijgen wat er leeft bij de bevolking, zijn er in de deelproject 1 via de Hanzehogeschool diverse vragen voorgelegd aan bewoners. Dankzij deze aanpak sluit de gemeentelijke ondersteuning in de DEAL-regio uiteindelijk ook optimaal aan op de wensen en behoeften van bewoners die initiatieven willen ontplooien.

Deelproject 1 Versterken organisatiekracht van bewoners

In de DAL-gemeenten voelen meerdere bewonersgroepen zich verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de straat, buurt, wijk of dorp. Bewoners zetten zich bijvoorbeeld in voor bijzonder initiatieven als een dorps tuin, maar ook voor alledaagse dingen als het sneeuwvrij houden van de straat. Als bewoners samen iets willen bereiken, hebben zij daarvoor capaciteiten nodig. Welzijnsorganisaties ASWA en SW&D hebben de expertise in huis om bewonersgroepen daar waar nodig te ondersteunen. Sociaal werkers van genoemde organisaties hebben een aantal bewonersgroepen ondersteund en een onderzoeker heeft gevolgd hoe bewonersgroepen hun organisatiekracht ervaren en hoe zij de geboden ondersteuning gebruiken.

1.1 Beknopte achtergrondinformatie

- Waar: Gemeenten Appingedam, Delfzijl en Loppersum
- Vragen: Hoe ziet de organisatiekracht van bewonersgroepen eruit, die zich inzetten voor een initiatief met een collectief belang? Hoe kan deze organisatiekracht worden versterkt vanuit het opbouwwerk (welzijnsinstellingen) en gefaciliteerd vanuit de gemeentelijke organisatie?
- Aanpak: Fase 1: het initiëren en het ontdekken van initiatieven en bewonersgroepen; Fase 2: het ondersteunen en faciliteren van bewonersgroepen. Het volgen van de bewonersgroepen met activerend onderzoek.

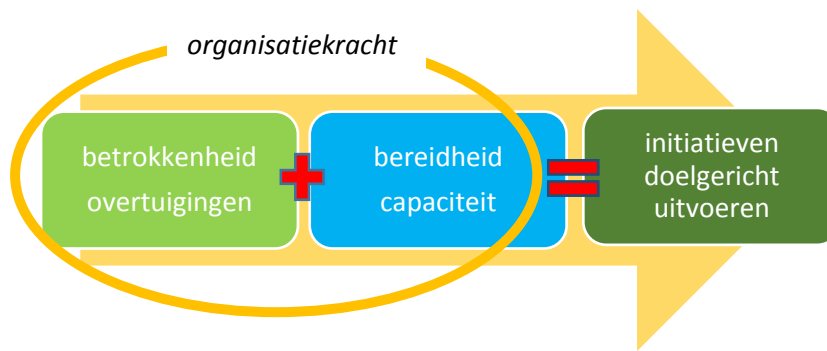
1.2 Het deelproject en de activiteiten

In het kader van het Woon- en Leefbaarheidsplan *Eemsdelta Leeft! Beter leven voor minder mensen* (kortweg WLP) is door de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Loppersum aan ASWA (Appingedam) en SW&D (Delfzijl) de opdracht verstrekt om bewonersgroepen te ondersteunen. Beide instellingen hebben de opdracht opgevat als de mogelijkheid om op nieuwe manieren bewonersinitiatieven te initiëren en bewonersgroepen te ondersteunen.

ASWA en SW&D hebben in hun aanpak het begrip ‘organisatiekracht’ centraal geplaatst en deze als volgt gedefinieerd: “*Organisatiekracht is de bereidheid en de capaciteit van een groep of (groepen) inwoners om op basis van onderlinge betrokkenheid en gedeelde overtuigingen (lokale) doelen in een straat, buurt, wijk of dorp doelgericht uit te voeren ten behoeve van publieke of collectieve belangen en publieke goederen*”¹. Door deze organisatiekracht kunnen bewoners hun initiatieven zodanig uitwerken, dat deze door henzelf en anderen als positief worden ervaren. Bij bereidheid gaat het om de persoonlijke (intrinsieke en extrinsieke) motivatie, bij capaciteiten om individuele en groepsvaardigheden. De onderlinge betrokkenheid verwijst naar de binding en interpersoonlijke verhoudingen, en de overtuigingen verwijzen naar de mate waarin de uitgangspunten worden gedeeld en tot een gezamenlijk streven leiden.

Figuur 1 geeft een eenvoudige weergave van de organisatiekracht van bewoners: betrokkenheid, overtuigingen, bereidheid en capaciteiten leiden tot het doelgericht kunnen starten en uitvoeren van (lokale) initiatieven. Deze elementen vormden de aandachtspunten voor de geboden ondersteuning aan de bewonersgroepen. Vijf sociaalwerkers van genoemde instellingen hebben de ondersteuning gegeven.

¹ Jannie Rozema (2013), Kenniscentrum NoorderRuimte, Hanzehogeschool Groningen.

Figuur 1: *Organisatiekracht leidt tot het doelgericht uitvoeren van initiatieven*

In dit deelproject zijn door ASWA en SW&D de volgende clusters aan activiteiten uitgevoerd:

- a) Twee werkbijeenkomsten van sociaalwerkers en leidinggevenden van ASWA en SW&D, en een onderzoeker van het Kenniscentrum NoorderRuimte om nieuwe aanpakken voor het initiëren van bewonersinitiatieven en voor het ondersteunen van bewonersgroepen te bedenken en uitvoerbaar te maken;
- b) Zes reflectiebijeenkomsten van sociaalwerkers, leidinggevenden en onderzoeker over de voortgang en om de leerervaringen te delen;
- c) Meerdere gesprekken van sociaalwerkers met potentiële en bestaande bewonersgroepen, maar ook met afzonderlijke bewoners over hun (potentiële) initiatieven;
- d) Meerdere ondersteuningsactiviteiten en – bijeenkomsten van sociaalwerkers ten behoeve van tien bewonersgroepen;
- e) Meerdere contact- en terugkoppelingsmomenten van sociaalwerkers met gemeentelijke medewerkers over de voortgang van de bewonersgroepen;
- f) Meerdere onderzoeksactiviteiten en metingen van de onderzoeker bij zes bewonersgroepen;
- g) Een workshoppresentatie van tussentijdse bevindingen tijdens de inspiratie- en kennisdelingsmiddag *Sociale vitaliteit* op 22 november 2016;
- h) Inhoudelijke bijdrage van leidinggevenden en onderzoeker in de actualisatie van de doelstellingen van *Eemsdelta Leeft* voor wat betreft sociale vitaliteit in de regio.

Voor de ondersteuning van bewonersgroepen waren projectgelden beschikbaar. De financiering betrof de inzet van vijf sociaalwerkers en een onderzoeker.

1.3 Uitkomsten en resultaten

Uitkomsten en resultaten Appingedam:

- In de gemeente zijn (deels) nieuwe methodieken gebruikt om te ontdekken welke bewoners actief in hun wooncomplex, straat, buurt of wijk aan de slag zouden willen gaan, zoals: de Optrommelactie, de wijk in met een (koffie)bakfiets, huiskamer- en groepsgesprekken en een oproep in de wijkkrant.
- Deze methodieken hebben ertoe geleid dat drie keer met een groep bewoners een oriënterend gesprek is gevoerd over wat de aanleiding of probleem was. In twee wooncomplexen voor ouderen leidde dit niet tot een vervolg, terwijl de bewoners wel de problemen erkenden van eenzaamheid en onenigheid. Door de sociaalwerkers werd dit geïdentificeerd als angst en onzekerheid van de bewoners om ermee aan de slag te gaan. In de Derk Boeremastraat in Appingedam is door een Optrommelactie wel een groep van vijf bewoners gestart met zaken die voor de straat

belangrijk zijn: verkeersveiligheid, beschikbaarheid van strooizout en de hoogte van de heggen. De bewonersgroep heeft hiervoor contact gezocht met de gemeente Appingedam en onder andere een straatschouw georganiseerd. Omdat de optrommelactie aan de Westerkade twee geïnteresseerde bewoners opleverde, zijn deze toegevoegd aan de bewonersgroep van de Derk Boeremastraat. Hierdoor is er in mei 2017 een groep van zeven actieve bewoners ontstaan. De voorzitter van de bewonersgroep is een jonge vrouw. De sociaal werker van ASWA biedt ondersteuning. Zij ondersteunt de groep in het communiceren met de gemeente Appingedam, het opstellen van begrotingen en het aanvragen van subsidies bij fondsen, het intern functioneren en het extern communiceren met de straatbewoners.

- Ook twee bestaande bewonersgroepen zijn door een sociaalwerker van ASWA ondersteund: buurtcommissie Wij de Wijk (Opwierde) en de groep Stadstuin De Eendracht. Wij de Wijk is in september 2015 ontstaan door het samenkomen van tien mensen uit drie eerdere bewonersgroepen: Talk of the Town, buurtcommissie Opwierde en het project Duurzame Ouderenparticipatie. Het doel van Wij de Wijk is een leefbare, schone en veilige wijk te creëren, hiervoor zijn twee werkgroepen Sociaal en Communicatie opgericht. In 2016 is een buurtpreventie-app gestart, een grote Burendag georganiseerd, een Facebookpagina ingericht en zijn er sprekersavonden gehouden. Ondanks deze successen heeft de buurtcommissie Wij de Wijk zichzelf in 2017 opgeheven, nadat er onenigheid in de groep ontstond en de vertrouwensbreuk niet meer te repareren bleek. De sociaalwerker van ASWA bood in 2015 en 2016 ondersteuning voor het opstellen van een activiteitenprogramma en een begroting. Speciale aandacht heeft de sociaalwerker besteed aan de voorzitter van Wij de Wijk om de vergaderingen effectiever en gestructureerd te laten verlopen. Ook heeft zij de bemiddelende rol op zich genomen om de groep bijeen te houden. Medio mei 2017 heeft een aantal ex-leden van Wij de Wijk nieuwe initiatieven opgestart.

De bewonersgroep van Stadstuin de Eendracht startte in september 2015 met de inrichting van een stadstuin, gelegen op het terrein van een voormalige strokartonfabriek. Mede dankzij een financiering van het Oranjefonds. Hierdoor was de bewonersgroep gehouden aan de doelstelling van dit fonds: het verbinden van sociale doelstellingen aan groenprojecten. De inrichting van het terrein is met vaart tot stand gekomen in de vorm van windbeschutting, bloemenranden, een insectenhotel, composteringsbakken en mobiele moestuinbakken. Voor belangstellenden is een open dag gehouden, diverse moestuinbakken zijn in 2016 verhuurd geworden. De initiële bewonersgroep is door interne strubbelingen eind 2016/begin 2017 uiteen gevallen, maar door werving van nieuwe vrijwilligers medio mei 2017 weer op volledige sterkte. De sociaalwerker van ASWA heeft de bewonersgroep in de beginfase geholpen om gemeenschappelijke uitgangspunten voor de stadstuin te formuleren. In de periode van de interne problemen is tevergeefs getracht te bemiddelen tussen de bewoners. De sociaalwerker ondersteunt de groep ook in het realiseren van de sociale doelstelling van de stadstuin (activiteiten en ontmoetingen) en voor de samenwerking met partners als 's Heerenloo (een organisatie voor ondersteuning van mensen met verstandelijke beperkingen).

Uitkomsten en resultaten Loppersum:

- In deze gemeente heeft de sociaalwerker van SW&D in 't Zandt en Wirdum geïnventariseerd of er behoefte onder bewoners is om met een aspect van leefbaarheid te willen gaan. In 't Zandt is gebruik gemaakt van de netwerkcontacten van de sociaalwerker om deze vraag te kunnen beantwoorden; in Wirdum is daarvoor een bewonersavond georganiseerd, waarvoor speciaal jonge mensen zijn uitgenodigd. Op de bewonersavond is een kwartetspel met stellingen gebruikt om de bewoners te laten nadenken over hun binding en inzet in de dorpsgemeenschap. Er is geen

vervolg geweest, deels veroorzaakt door een geringe opkomst en doordat Wirdum volgens de wel aanwezige bewoners geen problemen heeft.

- Ook zijn drie bewonersgroepen door de sociaalwerker in 't Zandt ondersteund. De eerste is die van de Ontdekkingstuin 't Zandt. Een groep van vijf bewoners die aan de Hink Oostingstraat een educatieve tuin (willen) realiseren. De ondergrond is ter beschikking gesteld door de gemeente Loppersum, voor de realisatie is een subsidie verkregen uit het provinciale Leefbaarheidsfonds. De sociaalwerker was tijdelijk de voorzitter van de bewonersgroep totdat de groep aangaf dit zelf te willen doen. Ook heeft de sociaalwerker het schrijven van de subsidieaanvraag ondersteund. Inmiddels functioneert de bewonersgroep geheel zelfstandig zonder externe ondersteuning. De andere twee bewonersgroepen die de sociaalwerker ondersteunde waren de groep Oud en Nieuw en de groep Herbestemming Voetbalveld. Bij de groep Oud en Nieuw ging het eind 2016 om de integratie en uitvoering van diverse dorpsactiviteiten op Oudejaarsdag. De sociaalwerker heeft geholpen in het maken van onderlinge afspraken en het leggen van contacten met de gemeente Loppersum. De herbestemming van het voetbalveld is een brainstormsessie met vertegenwoordigers van diverse dorpsverenigingen besproken. De brainstormsessie is op initiatief van de sociaalwerker gehouden.

Uitkomsten en resultaten Delfzijl:

- In deze gemeente hebben de sociaalwerkers van SW&D samengewerkt met twee gebiedsregisseurs van de gemeente in de dorpen Spijk en Krewerd en in de wijk Tuikwerd. Er zijn (huis)kamergesprekken gehouden om te onderzoeken welke problemen en wensen onder de bewoners leven. Het voeren van huiskamergesprekken is geen nieuwe methodiek voor de sociaalwerkers en de gebiedsregisseurs, maar is wel voor het eerst ingezet in Krewerd en Tuikwerd. De opbrengsten uit deze gesprekken zijn in plenaire bijeenkomsten besproken en dit resulteerde in meerdere bewonersgroepen met specifieke thema's.
- In Krewerd hebben 34 bewoners meegedaan aan de huiskamergesprekken. Hieruit zijn vijf werkgroepen ontstaan met de volgende thema's: het herinrichten van de haven van Krewerd, het verbeteren van de verkeersveiligheid, het uitzetten van meerdere dorpswandelingen, het pimpen van de glasbak en het houden van een jaarlijkse jaarmarkt in Krewerd. Medio 2017 zijn de meeste werkgroepen nog steeds actief (sommige zijn gestopt omdat het resultaat behaald is). Niet alle werkgroepen ondervonden steun vanuit de plaatselijke bevolking. Het uitzetten van wandelpaden stuitte op verzet van een grondbezitter, dat gold ook voor de plannen voor de herinrichting van de haven. De sociaalwerker gaf in haar rapportage aan dat haar specifieke taak bestaat uit het verbinden en stimuleren van mensen, zodat zij met elkaar in gesprek blijven.
- In de wijk Tuikwerd hebben ongeveer 40 inwoners met elkaar gesproken over de leefbaarheid in de wijk. Door de sociaalwerker zijn de resultaten plenair gepresenteerd aan 22 bewoners met daaraan gekoppeld de vraag wie zich voor wat wilde gaan inzetten. Bewoners hadden belangstelling voor de thema's verkeersveiligheid en groen – en ontmoetingsmogelijkheden. In september 2016 bleek echter dat de werkgroepen door uiteenlopende redenen niet van start waren gegaan. Het verrassende is dat in januari 2017 door andere bewoners de thema's wel zijn opgepakt, zodat we toch kunnen spreken van een succesvolle aanpak. De sociaalwerker heeft aangegeven beschikbaar te zijn voor overleg en advisering. De gebiedsregisseur zal zorgen voor draagvlak van de bewonersplannen in de gemeentelijke organisatie.
- In het dorp Spijk boden de gebiedsregisseur en de sociaalwerker ondersteuning aan een bewonersgroep Spijk op de Kaart. Vier inwoners wilden Spijk toeristisch en esthetisch op de kaart zetten. Hiervoor wilden zij rondom de wierdekerk evenementen organiseren, een fietsverbinding realiseren en een fietstunnel feestelijk beschilderen. Halverwege mei 2017 staat alleen de laatste activiteit nog gepland, omdat de bewonersgroep uiteen gevallen is vanwege tijdgebrek. De twee

overgebleven leden vormen ook de Beheercommissie Dorpsbudget Spijk die zorg draagt voor de publiciteit over het dorpsbudget en dorpsbewoners oproept om aanvragen te doen. Denk aan de organisatie van een inspraakavond voor dorpsbewoners om op ingediende aanvragen in te spreken en te stemmen. De sociaalwerker is bij Spijk op de Kaart betrokken geweest om de bewoners te helpen realiseerbare plannen te maken en hen bij tegenslagen te motiveren.

1.4 Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten en welzijnsinstellingen

De centrale vraag binnen dit deelproject was hoe bewonersgroepen hun organisatiekracht ervaren en hoe deze organisatiekracht kan worden versterkt vanuit het opbouwwerk (welzijnsinstellingen) en gefaciliteerd vanuit de gemeentelijke organisatie.

Uit het onderzoek onder vijf bewonersgroepen (Derk Boeremastraat, Wij de Wijk, De Stadstuin, Ontdekkingstuin 't Zandt, Spijk op de Kaart) blijkt dat bewonersgroepen hun organisatiekracht zelf positief inschatten, vooral de bereidheid en inzet, onderlinge betrokkenheid en gedeelde overtuigingen worden op onderdelen zeer positief gewaardeerd. Hun capaciteiten schatten ze lager in, in dit onderzoek was dit geoperationaliseerd als 'gezamenlijke kwaliteiten, voldoende kennis, voldoende middelen, voldoende contacten en voldoende vaardigheden'. Deze resultaten zijn in alle betrokken bewonersgroepen met de sociaalwerker besproken. In hermetingen schatten bewoners hun capaciteiten hoger in dan in de eerste meting.

Dit staat feitelijk in tegenspraak wat de sociaalwerkers in de loop van de tijd ervoeren in 'hun' bewonersgroepen: een dalende motivatie, in het slop zitten, meningsverschillen en het uiteenvallen of opheffen van de groep. Ook hadden de bewonersgroepen die wel vaart maakten toch veel tijd nodig om doelen te formuleren en stappen van het gewenste resultaat te zetten. Gebrek aan leiderschap is daarbij een voorkomend euvel. Desalniettemin zijn er (gelukkig) onder de bewonersgroepen ook volhouders en deze werden zich meer bewust van de gezamenlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de leefbaarheid, die daardoor een positieve impuls kreeg. De vijf bewonersgroepen gaven in alle metingen aan dat zij de ondersteuning van de sociaalwerker (zeer) op prijs stelden. De facilitering vanuit de gemeentelijke organisaties kon niet op een dergelijke positieve waardering rekenen. Met name de bereikbaarheid van en belangstelling en medewerking vanuit de gemeentelijke organisaties werd negatief beoordeeld. De rapportages met deze negatieve waarderingen hadden echter wel hun doorwerking, doordat gemeentelijke medewerkers na het ontvangen ervan wel hun interesse toonden en / of medewerking toezegden.

De geleerde lessen zijn:

- Reflecteer regelmatig realistisch met bewonersgroepen hoe zij hun organisatiekracht ervaren. Bewonersgroepen focussen zich soms te veel op de groepsdoelen en resultaten en 'vergeten' soms wat men in huis moet hebben of moet ontwikkelen om doelen en resultaten te bereiken. Met realistisch reflecteren wordt bedoeld: kan de bewonersgroep de organisatiekracht concreet waarderen door deze te verbinden met acties van de groep en interacties tussen de groepsleden?
- Bewonersgroepen vonden het prettig om met een buitenstaander over hun functioneren te praten (in dit geval een onderzoeker van Hanzehogeschool).
- Voor reflectiemomenten is het handig om een eenvoudig te hanteren instrument te gebruiken. Een lijst met items is ook bij volgende evaluaties weer te gebruiken en geeft daarmee voor de bewonersgroep zicht op voor- of achteruitgang. In dit deelproject is gebruik gemaakt van 20 items die met rapportcijfers beoordeeld moesten worden, maar dat kan ook met blije, neutrale of droevige smileys. Van elke evaluatie is een korte rapportage opgesteld, inclusief aandachtspunten en adviezen. Bewoners waarderen deze rapportages, omdat het dan zwart op wit staat.

- Ondersteuning van bewonersgroepen kan van een sociaalwerker, gebiedsregisseur of andere procesbegeleider komen. Zij fungeren vooral als vragensteller: hoe gaat het? Wat willen jullie? Wat hebben jullie nodig? Wat kan ik voor jullie doen? De ervaring leert dat er niet altijd van uitgegaan mag worden dat alles pais en vree is. Check altijd of er sprake is van eensgezindheid en harmonie in de groep.
- Het ACTIE-instrument (Denters et al, 2013) geeft aan dat professionals en medewerkers van lokale overheden die bewonersinitiatieven (willen) faciliteren bedacht moeten zijn op meerdere aspecten: (A) animo (motivatie) van bewoners onderhouden, (C) in contacten en (T) toerusting (middelen) voorzien, (I) zorgen voor inbedding en draagvlak in de eigen organisatie en (E) empathie tonen door in te spelen op wensen en verwachtingen van bewoners. Deze vijf aspecten zijn door onze sociaalwerkers als checkpunten gebruikt om de bewonersgroepen in hun ontwikkeling te volgen. Bij elke bijeenkomst vroeg de sociaalwerker zich af of zij voldoende ondersteuning op deze vijf elementen had getoond. Door organisatiekracht en ACTIE met elkaar te verbinden is een handzaam evaluatiemodel voor bewonersgroepen en sociaalwerkers ontstaan.
- De sociaalwerkers hebben in hun ondersteuning veel aandacht besteed aan de contacten van de bewonersgroep met de gemeente. Voor de bewonersgroepen was het vaak een puzzel bij wie van de gemeente zij terecht konden. Ook bleken de bewonersgroepen vaak niet te (kunnen) begrijpen waarom de gemeente geen medewerking wilde verlenen. De sociaalwerkers hebben deze ervaringen teruggelegd in de gemeentelijke organisaties om te stimuleren dat ook bij de gemeenten meer bewustzijn ontstond over de aspecten van het ACTIE – instrument.

1.5 Beschikbare producten

Binnen dit deelproject zijn de volgende instrumenten ontwikkeld (Rozema, 2015, 2016):

- Vragenlijst om organisatiekracht samen met bewonersgroepen te evalueren (20 items);
- Evaluatiemodel op basis van aspecten van organisatiekracht (bewoners) en het ACTIE-instrument (professionals).

Een uitgebreide rapportage van deelproject 1 is te vinden in: Rozema, J., N. Walstra, N. Stegeman (2017). *Organisatiekracht in bewonersinitiatieven. Ondersteuning en Activering van bewonersgroepen in het kader van het Actieprogramma Sociale Vitaliteit van het Woon- en leefbaarheidsplan Eemsdelta Leeft*. Kenniscentrum NoorderRuimte, Hanzehogeschool Groningen.

Deelproject 2 Burgerkracht Eemsmond

Voor vrijwilligers en mantelzorgers is het vaak onduidelijk waar zij met hun ondersteuningsvragen naar toe kunnen. Het is daarbij meestal niet van belang vanuit welke organisatie ondersteuning wordt geboden, maar vooral dát er hulp en ondersteuning wordt geboden. Wat doe je als er een versnipperd ondersteuningsaanbod voor vrijwilligerswerk en mantelzorg is en je wilt deze versnippering tegengaan? Hoe kom je als samenwerkende organisaties tot een verbeterde ondersteuningsstructuur voor vrijwillige inzet en mantelzorg?

1.1 Beknopte achtergrondinformatie

Waar: Gemeente Eemsmond

Vragen: Wat doe je als er een versnipperd ondersteuningsaanbod voor vrijwilligerswerk en mantelzorg is en je wilt deze versnippering tegengaan? Hoe kom je als samenwerkende organisaties tot een verbeterde ondersteuningsstructuur voor vrijwillige inzet en mantelzorg?

Aanpak: Fase 1: een onderzoek (SWOT analyse) per kern om de stand van zaken met betrekking tot vrijwillige inzet en mantelzorg in kaart te brengen.
Fase 2: een vervolgplan met daarin de bevindingen en ondersteuningsvragen van de burgers vertaald naar een werkplan met heldere doelen en resultaten.

1.2 Het deelproject en de activiteiten

De gemeente Eemsmond kampte met een versnipperd ondersteuningsaanbod voor vrijwilligerswerk en mantelzorg en wilde dit tegengaan. De samenwerkende organisaties kregen daarom de opdracht om tot een verbeterde ondersteuningsstructuur te komen voor vrijwillige inzet en mantelzorg. In totaal zijn vijf partijen met elkaar aan de slag gegaan om tot een gezamenlijk plan en aanbod te kunnen komen: de welzijnsinstelling ASWA (Appingedam), Werk op Maat (WoM), MJD Groningen, Jongerenwerk Barkema & De Haan en de welzijnsinstelling van Delfzijl (SW&D). Vanuit de gemeente is de dorpen coördinator aan het team toegevoegd als contactpersoon tussen de samenwerkende organisaties en de gemeente en als contactpersoon naar de partijen in het dorp.

In de eerste fase van 'Burgerkracht eerst!' is onderzoek gedaan in de dorpen Kantens, Roodeschool, Uithuizermeeden en in de wijk 'Husingo' in Uithuizen om de stand van zaken met betrekking tot vrijwillige inzet en mantelzorg in kaart te brengen. Hiervoor zijn veel verschillende partijen en individuen bevraagd over de onderwerpen vrijwilligerswerk, noaberschap en mantelzorg. In juni 2014 zijn de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd in het bijzijn van bewoners aan de opdrachtgever. De resultaten waren een SWOT analyse per kern, een sociaal dynamische kaart, ondersteuningsvragen van burgers en aanbevelingen richting de gemeente.

Vervolgens is er een vervolgplan opgesteld waarin de bevindingen en ondersteuningsvragen van de burgers zijn omgezet naar een werkplan met heldere doelen en resultaten.

Tijdens het proces om te kunnen komen tot een gezamenlijk plan van aanpak en aanbod is de focus niet alleen gericht geweest op de vorming van een breed team, maar zijn ook zoveel mogelijk andere partijen geïnformeerd over en betrokken bij het project Burgerkracht. Ook zijn er tijdens de team overleggen regelmatig anderen aangeschoven die iets kunnen betekenen in de ondersteuning van burgers. Denk hierbij aan de S1 verpleegkundigen uit de gemeente Eemsmond die twee

thuiszorgorganisaties vertegenwoordigen (TSN en Thuiszorg Noord). Ook zijn de teamleden geïnformeerd over de mogelijkheden van het vrijwillige mentorschap door Mentorschap Noord. Tot slot is Humanitas 't Hoogeland te gast geweest om te vertellen over hun diensten en het nieuwe project Kanskaarten.

Alle teamleden zijn met lokale partijen in het onderzoeksgebied in gesprek gegaan over burgerkracht. Er is gesproken met o.a. 't Gerack, huisartsen, scholen (basis en voortgezet), de politie, medewerkers van MEE, de samenwerkende organisaties in het CJG, medewerkers van de WMO en het Werkplein (participatiespoor), de bibliotheek, Buitengewoon zijn en de Noord Groninger Uitdaging. De opbrengsten van deze gesprekken zijn gedeeld via de mail of in het teamoverleg besproken.

Specifieke acties om burgerkracht aan te kaarten, waren:

In Roodeschool:

- Wervingsactie voor meer vrijwilligers die actief kunnen zijn in het dorp met behulp van Werk op Maat (Vrijwilligers Vacature Bank).
- Bijeenkomst over actief burgerschap (vrijwilligers, noaberschap).
- Inzet "Veur Mekoar" in Roodeschool.
- Inzet jongeren bij noaberschap achtige taken.
- Realisatie van een afhaalpunt van de bibliotheek in het dorps huis.
- Ontmoetingsactiviteiten.
- Gezamenlijke informatievoorziening richting het dorp via krantje/ flyer.
- Meer afstemming van initiatieven in en uit het dorp. Insteek: "Zo werken we met elkaar aan de leefbaarheid van het dorp."

In Uithuizermeeden:

- Presentatie van het onderzoek in Uithuizermeeden op het gebied van Burgerkracht aan inwoners, ambtenaren en bestuurders (in 2014).
- Verkenning rond het opzetten van een digitaal platform (onderdeel uithuizermeeden.nl) voor alle vrijwilliger organisaties in het dorp als een plek om informatie en middelen te kunnen delen en van waaruit ondersteuning geboden kan worden aan vrijwilligers en organisaties.
- Samen met de kwetsbare groep verbinding gemaakt met de rest van de dorpsbewoners door organisatie van twee activiteiten die mede door de kwetsbare groep zijn georganiseerd.
- Twee trainingen ter versterking van vrijwilligersorganisaties: "hoe haal ik nieuwe en jonge vrijwilligers binnen" en "effectief organiseren en werken binnen de vrijwilligers organisatie".
- In kaart brengen van de (jonge) mantelzorgers en hun ondersteuningsvragen d.m.v. een vragenlijst (in totaal 50), verspreid in samenwerking met AMW/Seniorenvoorlichting, SW&D, jongerenwerk, Lentis, MEE Groningen en zorginstellingen (en huisartsen).

In Husingowijk Uithuizen:

- Met jongeren uit de wijk ontmoeting en activiteiten georganiseerd rond burgerkracht.
- Bewonersavond georganiseerd om burgerkracht aan te zwengelen.

- Gesprekken met formele netwerkpartners waarin zij geïnformeerd zijn over het project burgerkracht en het mobiliseren van de nulde lijn in hulpverleningssituaties.

1.3 Uitkomsten en resultaten

Uitkomsten en resultaten Eemsmond:

- Naar inwoners toe hebben betrokken organisaties zich als één team gepresenteerd, met als resultaat: geen doorverwijzing naar verschillende loketten, maar de contactpersoon in het dorp of de wijk kan zelf de gevraagde ondersteuning bieden.
- Bewoners hebben één vast contactpersoon voor verschillende ondersteuningsvragen. Dit voorkomt overlap, bespaart tijd en levert een brede inhoudelijke relatie op tussen de contactpersoon en de burger.
- Werkers bij de samenwerkende organisaties zijn steeds meer generalisten en zogenaamde T-shaped professionals geworden: breed inzetbare medewerkers.
- Er is naar elkaar geluisterd, met elkaar meegekeken en van elkaar geleerd. Tegelijkertijd heeft een ieder het eigen specialisme weten te verdiepen. Er is met elkaar gereflecteerd en met burgers gesproken, dit leidde tot nieuwe inzichten in het werk.
- Er is bredere kennis opgedaan van de sociale kaart en de mogelijkheden die er lokaal zijn.
- Het is gelukt om in de wijk Hunsingo meer samenhang te creëren en onderlinge verbindingen tussen wijkbewoners. Er zijn initiatieven genomen, activiteiten uitgevoerd en er is een kracht aangeboden waarover de burgers zelf uitspreken dat zij kansen en mogelijkheden zien voor de toekomst.
- In Roodeschool zijn nieuwe burgerinitiatieven ontstaan. Inwoners weten meer van elkaar wat er speelt in de verschillende organisaties, ook waar het knelpunten betreft. Door het opstarten van Veur mekoar Roodeschool is de bereidheid zichtbaar dat mensen naar elkaar willen omkijken.
- Ook in Uithuizermeeden is een grote betrokkenheid zichtbaar geworden als er gesproken wordt over de toekomst van het dorp. Via Dorpsbelangen is het burgerinitiatief Multimissions in beeld gekomen en zij spreken zich uit iets voor hun eigen dorp te willen betekenen.
- In Kantens zien verschillende groepen in het dorp kansen in een digitaal informatievoorziening voor het gehele dorp, waardoor men iedereen in het dorp kan bereiken en er meer samenhang kan ontstaan.
- De samenwerkende partijen hebben geprobeerd inwoners zoveel mogelijk te informeren over (vrijwilligers)initiatieven waarop zij een beroep zouden kunnen doen als er behoefte is aan ondersteuning. Deze informatie komt echter vaak bij individuen of kleine groepen terecht. Het blijkt lastig om informatie structureel bij veel burgers te krijgen.
- Dankzij de samenwerkende organisaties is de versnippering deels opgeheven. Er is een gezamenlijke beweging in gang gezet die van waarde is voor de toekomst.

1.4 Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten en welzijnsinstellingen

De geleerde lessen zijn:

- De wensen, ideeën en mogelijkheden van bewoners zijn leidend in processen van sociale cohesie en burgerkracht. Met ‘harde werkplannen’ ontnem je hen en de organisaties de ruimte om de dingen in een passend tempo en op een eigen manier te kunnen doen. Het zou beter zijn als de

opdracht verstrekt wordt aan de hand van resultaatgebieden en gewenste effecten die met bewoners samen zijn geformuleerd. De opdracht in een gekaderd tijdpad plaatsen is af te raden. Over het verloop en de voortgang moet door gemeente en uitvoerenden goed contact worden onderhouden. Het tempo kan namelijk niet van bovenaf worden beslist.

- Van inwoners wordt verwacht dat ze actief zijn als vrijwilliger, als buur en als mantelzorger. Dat vereist van de werkers dat zij naast de inwoner gaan staan (niet overnemen). Dat kan een directe ondersteuning zijn, maar ook het ondersteunen van een proces.
- Veel bewoners zijn bereid om iets voor hun eigen leefomgeving te betekenen. Zij hebben daarbij in specifieke gevallen behoefte aan een vangnet (coaching en praktische hulp). Het is onmogelijk voor bewoners om het overzicht te verkrijgen en te behouden waar je met welke vraag terecht kan. De 'vraagbaak' is de werker in het dorp. Een contactpersoon die zichtbaar is in je dorp.
- Kwetsbaarheid in de vrijwillige inzet en in mantelzorg verkleinen is deels te ondervangen door de sociale samenhang te vergroten. In de wijk Hunsingo spreken burgers dit letterlijk uit. Zij zien in het doen van leuke activiteiten in de wijk een eerste aanzet tot het vergroten van de sociale cohesie in de wijk. Het zou wat hen betreft een spin-off kunnen zijn naar meer. Omdat zij elkaar nog onvoldoende kennen voelen zij zich niet geroepen om te kijken naar elkaar. De wijk Hunsingo geeft aan op eigen kracht dit proces verder op te kunnen en willen pakken.
- Er zijn grenzen aan de vrijwillige inzet. Bijvoorbeeld persoonlijke grenzen en functionele grenzen. Veel bewoners die zich inzetten voor een ander, hebben behoefte aan een vangnet, een coach, vraagbaak, wegwijzer en waardering. Daarnaast is het in sommige gevallen onmisbaar dat iemand, als dat nodig is de verantwoordelijkheid als professional overneemt.
- Veel beroepskrachten hebben de omslag naar de Nulde-lijn nog niet (volledig) gemaakt. Juist daar is een grote slag te maken op het terrein van burgerkracht.
- De gemeente staat nog ver bij de burgers vandaan, ga als gemeente, als daar behoefte aan blijkt, met de bewoners in gesprek en draag de waardering voor de vrijwillige inzet en mantelzorg uit.

1.5 Beschikbare producten

- Definitieve eindrapportage Burgerkracht 2015

Deelproject 3 Integrale dienstverlening aan initiatiefnemers

In de DEAL-regio bruist het van de bewonersinitiatieven. De meeste bewoners willen voor de verandering gaan, maar verwachten daarbij ook financiële steun en samenwerking van hun gemeente. Minder dan 10% van de ondervraagde mensen in het Groninger Panel geeft aan dat de gemeente alles aan bewoners kan overlaten. Mensen verwachten vooral flexibiliteit van hun gemeente. Hoe verkrijgt je die flexibiliteit in de gemeentelijke organisatie?

3.1. Beknopte achtergrondinformatie

Waar:	Gemeenten Appingedam, Loppersum en Delfzijl
Vragen:	Hoe kom je als gemeente zo snel en zo volledig mogelijk tot de juiste vorm van integrale ondersteuning aan initiatiefnemers in je gemeente? Gemeenten willen hun inwoners goed bedienen, hoe organiseren we dat?
Aanpak:	Fase 1: Uitgangspunten integrale dienstverlening formuleren Fase 2: Doorontwikkeling integrale dienstverlening

3.2. Het deelproces en de activiteiten

Als een bewoner bij de gemeente aanklopt voor ondersteuning, wil de gemeente in de DEAL-regio die ondersteuning duidelijk, snel en zo volledig mogelijk verstrekken. Dit kan echter op verschillende manieren, bijvoorbeeld via één herkenbaar aanspreekpunt voor bewonersinitiatieven in de vorm van een servicepunt in de wijk of een vaste contactpersoon. Een gemeente kan ook een participatieteam inrichten waarbij aanvragen voor ondersteuning en advies op verschillende afdelingen van het gemeentehuis binnenkomen en waarbij de collega's vervolgens voor advies en ruggenspraak naar het participatieteam kunnen. Binnen dit deelproject is er gewerkt om tot één systeem te kunnen komen, waarmee niet alleen een eenduidige aanpak voor het geven van ondersteuning aan bewoners ontstaat, maar er ook een herkenbare aanpak is richting de eigen inwoners.

Gemeente Appingedam

Het unieke aan de stad Appingedam is het feit dat er een kleine, compacte kern is met een rijke historie. De Damsters zijn van oudsher zeer betrokken bij hun stad en zetten zich vaak met hart en ziel in voor de gemeenschap. De gemeente is ook volop in beweging. De samenstelling van de bevolking verandert, de gevolgen van de economische crisis zijn merkbaar en er is sprake van demografische krimp. Daarnaast is de financiële draagkracht van de gemeente beperkt en zijn bezuinigingen nodig. Bij een steeds kleiner wordende organisatie, neemt het aantal wettelijke taken van de gemeente echter sterk toe. Dat vereist duidelijke prioriteiten, pragmatisme en inventiviteit. De gemeente zet daarom extra in op het samenspel tussen bewoners en overheid.

Via het Groninger Panel gaven inwoners aan wat hun ondersteuningsbehoefte is en ook hoe zij aankijken tegen ondersteuningsvormen:

- meer met de gemeente optrekken om ideeën van bewoners te realiseren, onder andere door het delen van kennis en deskundigheid;
- minder regels om bewoners meer ruimte te geven voor hun initiatief;
- niet te snel loslaten; gemeente blijft toezicht houden;
- financiële steun (ter aanvulling op eigen gevonden financiële middelen door burgers).

Gewenste ondersteuningsvormen:

- een vaste contactambtenaar in de wijk;
- praktische informatie via een website (regels, subsidies);
- praktische ondersteuning;
- beschikbaar stellen van een budget.

Huidige dienstverlening in Appingedam:

- er zijn twee wijkcoördinatoren Grijs en Groen die toegerust zijn voor bewonersinitiatieven over Grijs en Groen;
- inwoners met initiatieven in de wijk kunnen terecht bij de wijkbeheerders en wijkcoördinatoren, op het stadskantoor worden inwoners via het coördinatiepunt in contact gebracht met de betreffende beleidsambtenaar om hun initiatief verder door te spreken;
- de gemeente werkt niet met wijk – en buurtbudgetten waar bewoners direct zeggenschap over hebben. De gemeente stelt jaarlijks een budget voor burgerinitiatieven beschikbaar. Dit beleid wordt eind 2017 geëvalueerd;
- er is sinds 2015 een gemeentelijke visie op burgerkracht en overheidsparticipatie: 'Wij zijn een organisatie die zich inzet voor een stabiele, zelfbewuste en krachtige samenleving. Wij stimuleren dat inwoners zelf verantwoordelijkheid nemen. Wij faciliteren en ondersteunen waar nodig, bieden beleid op maat, afgestemd op de behoefte van dat moment. Wij zoeken contacten op buiten de deur, halen informatie en brengen expertise waar dat nodig is.'
Deze visie is al jaren een voortdurend punt van aandacht en komt expliciet aan de orde in een groot aantal documenten, zoals:
 - het collegeprogramma 2014-2018 waarin het College aangeeft dat zij samen met maatschappelijke organisaties haar inwoners nadrukkelijk wil opzoeken, betrekken en inzetten om de stad verder te ontwikkelen. Participatie is voor het College het leidende principe en dit wordt visueel gemaakt door participatie als een "satéprikker" te verbinden aan de gemeentelijke speerpunten wonen, voorzieningen, zorg, centrum, economie en werkgelegenheid, jeugd, veiligheid, bestuurlijke toekomst, financiën. Ook heeft het gemeentebestuur via andere initiatieven en documenten vastgelegd hoe zij de inwoners en de maatschappelijke organisaties willen betrekken om de stad verder te ontwikkelen;
 - het Beleidsplan 4 D's waarin de gemeente in 2018 een samenleving ziet waar inwoners actief deelnemen aan het gemeenschapsleven en zichzelf ontwikkelen. Met een ruim aanbod van sociale voorzieningen en initiatieven, veelal opgezet en beheerd door de inwoners zelf. Inzet van het beleidsplan is minder werkloosheid, dankzij een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In dit beleidsplan wordt onder eigen kracht verstaan dat inwoners zelf de touwtjes in handen hebben en houden en meer eigenaar zijn van problemen en van het zoeken naar oplossingen binnen de eigen mogelijkheden of omgeving;
 - het Wlp Eemdelta, met bewoners aan het stuur voor verbeteringen in de woonomgeving, een hechtere gemeenschap, een zorgzamere buurt en passende woningen in de Eemdelta in 2030. Met ondersteuning van professionele partijen zoals, gemeenten, zorginstellingen en woningcorporaties. En met als eerste stap bewoners werkelijk te betrekken bij alle veranderingen en ontwikkelingen in hun woonomgeving (echt meedoen en niet alleen meepraten).

Meer samenwerking tussen gemeente en haar bewoners

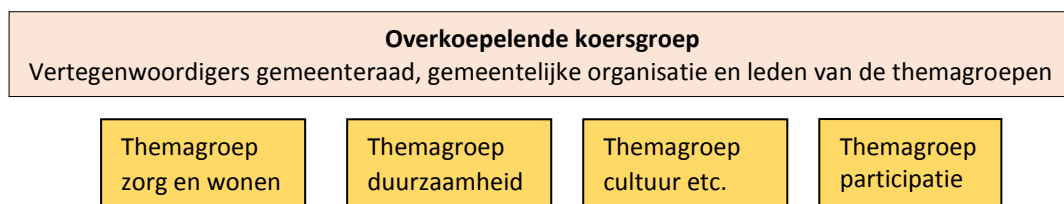
Dankzij de gemeentelijke visie op burger- en overheidsparticipatie komt elk nieuw beleids- of uitvoeringsplan tot stand door een interactief proces. Soms via vertegenwoordigers van belangengroepen, zoals het Stadskompas Appingedam waarin gezamenlijke uitgangspunten voor nieuw beleid zijn geformuleerd. En ook bij de Sportvisie 'Appingedam Gezond in Beweging' zijn relevante organisatie van meet af aan betrokken.

In 2016 ging de gemeente nog een stap verder door alle inwoners uit te nodigen voor een Burgertop over de aanstaande (mogelijk grootschalige) gemeentelijke herindeling. Hoofddoel was om samen met inwoners na te denken over de optimale manier waarop inwoners zeggenschap krijgen over hun eigen leefomgeving en hoe zij voor de belangen van de stad kunnen opkomen bij een gemeentebestuur dat meer op afstand is.

Tweehonderd inwoners hadden ideeën, wensen en initiatieven om de leefbaarheid te bevorderen. De gemeente bracht deze onder in thema's. Belangstellende inwoners hebben zich vervolgens aangemeld voor vier themagroepen:

- zorg en wonen;
- duurzaamheid en energie;
- cultuur, recreatie en toerisme;
- burgerkracht en overheidsparticipatie.

Tijdens de Burgertop is er ook een werkgroep communicatie ontstaan. Samen met de themagroepen wordt er een digitaal communicatieplatform ontwikkeld waar inwoners, themagroepen en gemeente elkaar kunnen ontmoeten, informeren, stimuleren, ondersteunen en adviseren bij de ontwikkeling en uitvoering van burgerinitiatieven.

De themagroepen maken deel uit van de overkoepelende koersgroep. Deze bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeenteraad, de gemeentelijke organisatie en dus de leden van de themagroepen. De koersgroep is een overkoepelend orgaan voor de themagroepen en organiseert regelmatig vervolgbijeenkomsten van de burgertop.

Budget

De gemeente Appingedam heeft voor de jaren 2016 en 2017 elk een jaarlijks budget van € 25.000 voor innovatieve burgerinitiatieven beschikbaar gesteld. Aanvragen worden in de koersgroep besproken en via het college afgehandeld. Inbedding in de gemeentelijke organisatie.

Gemeente Loppersum

Loppersum is al langere tijd bezig met visie ontwikkeling gericht op integrale dienstverlening naar aanleiding van *Waarstaatjegemeente* burgerpeilingen. Er is een organisatievisie gemaakt met de koers van de gemeentelijke organisatie voor de komende jaren en een dienstverleningsconcept. In beide staat dienstverlening naar burgers, maar ook intern centraal. Daarnaast is door de artikel 12 periode een aantal jaren geleden flink bezuinigd op zaken, waardoor de gemeente bepaalde taken niet meer uitvoert. Inwoners zijn hierdoor meer gewend geraakt om zaken zelf op te pakken, zoals het zoutwaterbad in Loppersum.

Alle afdelingen binnen de gemeente Loppersum zijn ook bewust bezig om inwoners te betrekken bij beleid en plannen. Dit gebeurt al jaren, bijvoorbeeld bij de herinrichtingen van de dorpen door middel van klankbordgroepen.

In januari 2017 is een in-company training Overheidsparticipatie met lef geven door CMOSTAMM samen met beleidsmedewerkers, het college van B&W en het managementteam. Er is bewust gekozen om deze groepen uit te nodigen om ervaringen te delen. Ieder heeft zijn of haar eigen beleving bij participatie, maar daar wordt normaal niet zo over gesproken. Met deze training was het mogelijk om op verschillende niveaus te praten met elkaar. De training heeft bevestigd dat de gemeente al veel doet op gebied van inwoners en overheidsparticipatie, maar ook dat er nog meer gedaan kan worden. Het benoemen van één contactpersoon binnen de gemeente is hiervan een voorbeeld. Het komende jaar zal de gemeente de aandachtspunten gaan uitvoeren, dit is in de afdelingsplannen meegenomen.

Gemeente Delfzijl

Delfzijl kent al sinds 2006 een team gebiedsregie, eerst vanuit het project Lokaal Sociaal Beleid en later als Gebiedsregie en Gebiedsgericht Werken. Sinds 2015 zijn Gebiedsregie en Gebiedsgericht Werken integraal onderdeel van de gemeentelijke organisatie. De Gebiedsregisseurs zijn het centrale aanspreekpunt voor alle bewoners: makelen, schakelen, vinden en verbinden. Zij hebben een signalerende, agenderende rol en faciliteren en ondersteunen bewonersinitiatieven. Hiermee zijn substantiële onderdelen van het project Sociale Vitaliteit al langer onderdeel van de reguliere werkzaamheden van de gemeente. Delfzijl benut het project vooral voor verdere doorontwikkeling. Integrale dienstverlening kent dus al een historie in Delfzijl en wordt vanaf 2016 versterkt.

3.3 Uitkomsten en resultaten

Uitkomsten en resultaten Appingedam:

- naar aanleiding van de uitkomsten van de burgertop is een structuur ontstaan met een overkoepelende koersgroep met daaronder themagroepen. Regelmatig zijn er nieuwe vervolgbijeenkomsten van de burgertop;
- innovatieve burgerinitiatieven worden in de koersgroep besproken en afgehandeld en deze organisatiestructuur is ingebed in de gemeentelijke organisatie;
- er is een Damster aanpak ontwikkeld die de organisatie “participatie proof” wil maken.

Uitkomsten en resultaten Loppersum:

- organisatievisie met daarin de koers voor de komende jaren en een paragraaf over hoe we omgaan met inwoners(initiatieven), dienstverleningen en overheidsparticipatie/rol gemeente;
- nieuw format collegevoorstel gemaakt met aparte paragraaf over burgerparticipatie;
- incompany training overheidsparticipatie met lef: uitkomsten meer inzetten op vast contactpersoon binnen de gemeente voor initiatieven bewoners, dorpsbudgetten onderzoeken, vaker bewoners betrekken via social media, rol van de raad bespreken; hier zit ook een link met de uitgevoerde burgerpanels;
- overheidsparticipatie bespreken tijdens afdeling overleggen, veel vaker inwoners laten meedenken afgelopen jaar: bv dorpsentrees, milieubeleidsplan, programma 't Zandt op de kaart.

Uitkomsten en resultaten Delfzijl:

- In Delfzijl is naast het project sociale vitaliteit een autonoom proces op gang gekomen met betrekking tot de integrale dienstverlening en het stimuleren van bewonersinitiatieven. Al in een eerdere fase is een organisatieontwikkelingstraject vastgesteld en deze kwam in 2016 tot uitvoering: vaststelling van een koersdocument over de integrale dienstverlening en een notitie over rol, positie en verantwoordelijkheid van het team Gebiedsregie.
- De resultaten van het burgerpanel worden voortaan benut als input voor de integrale dienstverlening en doorontwikkeling.
- Afdeling Stadsbeheer is in 2015 gebiedsgericht ingericht in een rayon Noord en Zuid, met o.a. 2 rayonbeheerders, 2 serviceteams en een flexploeg op groen en grijs. Belangrijke doelen zijn: betere dienstverlening, meer maatwerk op dorps- en wijkniveau, herkenbare teams en medewerkers per gebied en meer ruimte voor initiatieven van onderop. De rayonbeheerders en de gebiedsregisseurs vormen een tandem (verbinding van het fysieke en sociale domein) en zijn ook als tandem herkenbaar en zichtbaar voor bewoners. Bijvoorbeeld tijdens de rondgangen (schouwen) en burgerinitiatieven met een multidisciplinair karakter.
- Vanaf 2017 wordt nog steviger ingezet op gebiedsgericht werken, waarbij de gebiedsregisseur steviger wordt gepositioneerd en daarmee ook de integrale dienstverlening;
- Medewerkers, dwars door de gemeentelijke organisatie heen, hebben deelgenomen aan de leergang "overheidsparticipatie met lef" van CMOSTAMM. Dit krijgt in 2017 een vervolg.
- In juni 2016 is er een positieve raadsevaluatie geweest over Gebiedsregie.
- Gebiedsregie heeft een dwarsdoorsnede van de gemeentelijke organisatie meegenomen naar hun gebied om hen kennis te laten maken met het gebied en de bewonersinitiatieven. Dit gaf veel inspiratie en bewustwording hoe je als ambtenaar reageert op bewonersinitiatieven. Op 10 mei 2017 gaat het managementteam een dag mee de dorpen en wijken in om te ervaren hoe de gemeente haar dienstverlening nog beter van onderop kan inrichten.
- Het team Gebiedsregie start in het voorjaar 2017 met een (gemeentelijk) Gebiedsteam. Dit is een multidisciplinair team waarbij collega's elkaar informeren, versterken en stimuleren over ontwikkelingen en beleid in relatie tot de inwoners en integraal werken. Ook complexe casuïstiek kan aan de orde komen om knelpunten op te lossen en de dienstverlening te stroomlijnen.
- Delfzijl heeft in 2016 een 'loket bewonersinitiatieven' of participatieteam ingesteld.
- Sinds de organisatiewijziging bij het team Gebiedsregie (2 gebiedsregisseurs in het veld en 1 gebiedsregisseur met een 'interne' rol en verantwoordelijkheid) is het aantal

bewonersinitiatieven substantieel toegenomen en de waardering en het vertrouwen bij de bewoners over Gebiedsregie ook.

- Er is een periodiek overleg ingevoerd tussen de gebiedsregisseurs en de dorpen- en wijkenwethouders (contactwethouders) waarbij vooral gesproken wordt over tactische en operationele aspecten m.b.t. integrale dienstverlening
- Er is een periodiek overleg ingevoerd tussen de portefeuillehouder gebiedsgericht werken en het Team Gebiedsregie waarbij op strategisch niveau wordt gesproken over integrale dienstverlening
- Gebiedsregisseurs en gemeente zijn actief geworden op de Social Media (Facebook en Twitter)

3.4. Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten

Geleerde lessen Appingedam:

- Het organiseren van een Burgertop voor alle inwoners is een belangrijke stap in het proces om te kunnen komen tot een integrale dienstverlening dat afgestemd is op de behoefte van inwoners. Tijdens zo'n burgertop kan een gemeente thema's ophalen om die vervolgens samen met inwoners verder uit te werken. Een Burgertop is dan ook meer dan alleen informatie ophalen, het betekent ook dat de gemeentelijke organisatie dusdanig ingericht moet worden om de opgehaalde thema's met inwoners verder op te kunnen pakken. In Appingedam is gekozen voor een overkoepelende stuurgroep met daaronder themagroepen. Ook belangrijk is: het ontwikkelen van een communicatieplatform.

Geleerde lessen Loppersum:

- voor inwoners is het goed als ze voor een initiatief een vast contactpersoon hebben, het is anders te onoverzichtelijk wie wat doet binnen de gemeente;
- in de gemeente Loppersum zijn we al heel actief met bewoners betrekken, maar het kan altijd meer bijvoorbeeld via social media;
- lang niet alle bewoners voelen zich betrokken bij het gemeentelijk beleid, dit blijkt ook uit het laatste onderzoek van *waarstaatjegemeente* dat begin 2017 is uitgevoerd;
- we moeten als gemeente meer durven loslaten;
- iedere afdeling binnen Loppersum gaat anders om met integrale dienstverlening en bewonersinitiatieven; vaker de verbinding zoeken tussen afdelingen.

Geleerde lessen Delfzijl:

- investeer in een goede zichtbaarheid en herkenbaarheid van de gebiedsregisseur (dorpen- of wijkencoördinator), bijvoorbeeld door te werken op locatie, door social media en door aanwezig te zijn bij wijk- en dorpsactiviteiten (ook buiten de reguliere kantoortijden om);
- zorg voor een substantieel aantal formatie-uren voor de functie gebiedsregisseur, minimaal 32 uur per week op 12.500 inwoners;
- dorps- en wijkbudgetten dragen sterk bij aan de sociale vitaliteit en bewonersinitiatieven, zeker als de bewoners autonomie hebben bij de besteding van deze budgetten;
- neem de organisatie (medewerkers, management) fysiek mee naar de dorpen en wijken en breng ze in contact met bewonersinitiatieven, hierdoor ontstaat er meer betrokkenheid en energie bij alle partijen;

3.5 Beschikbare producten

- Regeling Bewoners Aan Zet (Delfzijl) en Regeling Dorps- en Wijkbudgetten Delfzijl
- Notitie Gebiedsregie Verbinding, Positie, Rol en Verantwoordelijkheid (Delfzijl)
- Kadernotitie 'Een nieuw samenspel tussen gemeente en inwoners. Gebiedsgericht Werken vanaf 2015 (Delfzijl)
- Leergang Overheidsparticipatie met Lef van CMOSTAMM, [klik hier](#).
- Vragenlijst Eemsdelta overheidsparticipatie en bewonersinitiatieven (burgerpeiling)
- Reality Check provincie Groningen. Welke beelden en verwachtingen hebben burgers en gemeenten van elkaar (Groninger Panel, 2015).
- Overheidsparticipatie 'Verwachtingen van bewoners Eemsdelta'
- Advies Appingedam
- Advies Delfzijl

Deelproject 4: Heldere positionering dorps- en wijkvertegenwoordigers

In sommige gemeenten vormen de dorps- en wijkvertegenwoordigers het aanspreekpunt voor de gemeente als er inspraak gevraagd wordt van de inwoners. In de andere gemeenten wordt per situatie passende oplossingen gecreëerd. Willen en kunnen de vertegenwoordigers deze rol vervullen? En wat gebeurt er als er geen vaste vertegenwoordiging in een dorp, wijk of buurt is? Het geeft alle partijen duidelijkheid als de gewenste rol en verantwoordelijkheid van de dorps- en wijkvertegenwoordiging in gezamenlijkheid worden vastgelegd.

4.1. Beknopte achtergrondinformatie

- Waar: Gemeenten Delfzijl en Appingedam
- Vragen: Welke voorkeursvormen van contact tussen inwoners en gemeente zijn er? Hoe is het huidige contact tussen inwoners en gemeente geregeld en hoe zien de huidige en ideale rollen van dorps- en wijkvertegenwoordigers eruit?
- Aanpak: Fase 1: Uitgangspunten positionering dorps- en wijkvertegenwoordigers formuleren
Fase 2: Doorontwikkeling dorps- en wijkvertegenwoordiging en het contact met inwoners (dorpen en wijken)

4.2. Het deelproces en de activiteiten

De gemeente wil steeds vaker met de inwoners van dorpen en wijken in gesprek. Dat kan gaan over de nieuwbouw van een wijk; over de toekomst van een dorp of wijk omdat er bijvoorbeeld scholen of voorzieningen verdwijnen; of over wat bewoners graag zouden willen met hun dorp of wijk en wat ze daar zelf in kunnen betekenen. Met wie gaan ze dan in gesprek? In sommige gemeenten zijn dorps- en wijkvertegenwoordigers hiervoor het aanspreekpunt.

Hoe denken inwoners over de positionering van dorps- en wijkvertegenwoordigers:

- De drie meest gekozen voorkeursvormen van contact tussen inwoners en gemeenten zijn: 'jaarlijkse dorpen- of wijkenronde', 'digitale participatie' en 'wijkscan of schouw'.
- De belangrijkste reden hiervoor is volgens de deelnemers aan het Groninger Panel dat "op deze wijze doelen voor het dorp of de wijk het beste bereikt kunnen worden" en dat "op deze wijze iedereen op zijn of haar eigen manier een bijdrage kan leveren".
- Dorps- en wijkvertegenwoordigers zouden vooral de rol van belangenbehartiger moeten innemen. Deze rol wordt tevens erkend als de meest toegepaste rol in het contact met de gemeente. Daarnaast geeft men aan de rol van samenwerkingspartner te prefereren. Echter, deze rol wordt in de huidige situatie nog niet gezien.
- 38% van de deelnemers aan het Groninger Panel geeft aan de rol 'belangenbehartiger' terug te zien. Een relatief grote groep respondenten koos voor de optie 'anders' (30%), waarbij genoemd werd dat respondenten "niet weten welke rol momenteel ingenomen wordt" of dat zij "geen dorps- of wijkvertegenwoordigers kennen".

Ideale rol dorps- en wijkvertegenwoordiging

- belangenbehartiger;
- samenwerkingspartner om samen met de gemeente te werken aan een publieke taak.

Contact stimuleren

- Het contact tussen dorpen of wijken kan volgens de inwoners van de DEAL-gemeenten veruit (43%) het beste gestimuleerd worden 'door bijeenkomsten te organiseren op thema per dorp of wijk'. Voor het organiseren van bijeenkomsten met actieve dorps-of wijkbewoners kiezen bijna twee op de vijf deelnemers (18%).
- Andere vormen van (digitale) communicatie kunnen het contact tussen gemeente en inwoners versterken. Klassieke communicatievormen, zoals verenigingen, hebben daarbij niet meer de voorkeur:
 - *Niet uitgaan van verenigingen maar direct digitaal communiceren met de bewoner.*
 - *Om te voorkomen dat alleen degene met de grootste mond en de hardste stem gehoord worden geef ik de voorkeur aan een systeem waarbij bewoners digitaal hun mening kunnen geven over een bepaald thema.*
 - *Een App ontwikkelen waarmee de burger in regio benaderbaar is en geïnformeerd kan worden.*

Verschillende respondenten geven verder aan behoefte te hebben aan directe communicatie met de gemeente met een vast aanspreekpunt per dorp of wijk.

Gemeente Appingedam

De gemeente Appingedam kent momenteel geen vaste buurt- of wijkvertegenwoordigers. Hiermee is de rol van bewoners die namens een buurt of wijk spreken met de gemeente gelijk aan die van alle inwoners. Inwoners met initiatieven in de gemeente Appingedam kunnen terecht bij de wijkbeheerders en wijk coördinatoren, op het stadskantoor werden inwoners via het coördinatiepunt in contact gebracht met de betreffende beleidsambtenaar. Sinds de Burgertop in 2016 is er een overkoepelende koersgroep gevormd bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeenteraad, van de gemeentelijke organisatie en van leden van diverse themagroepen. Inwoners zijn hierbij actief betrokken (via themagroepen). Vanuit de koersgroep worden regelmatig vervolgbijeenkomsten georganiseerd. Met deze aanpak richt de gemeente Appingedam zich nadrukkelijk op alle inwoners die een initiatief willen ontwikkelen. Samen met inwoners wordt er een digitaal communicatieplatform ontwikkeld. Voor de gemeente is het communicatieplatform het instrument waar inwoners, themagroepen en de gemeente elkaar kunnen ontmoeten, informeren, stimuleren, ondersteunen en adviseren.

Twee keer per jaar is er structureel overleg tussen bestuurders en specifieke groepen (Turkse gemeenschap, Molukse gemeenschap, kerkelijke gemeenschappen). De agenda wordt gezamenlijk bepaald, de overleggen vinden plaats op een moment dat het de meeste inwoners past en de locatie wisselt: stadskantoor of verenigingsgebouw. Het recente aantreden van de nieuwe burgemeester per 1 april 2017 is een natuurlijk moment om de werkwijze te evalueren.

Daarnaast zijn er overleggen rondom bepaalde thema's, zoals de diverse Burgertopgroepen en de Netwerkbijeenkomsten Nuldlijn die in 2017 zijn gestart met het doel om alle vrijwilligersorganisaties en –initiatieven op het gebied van welzijn en zorg met elkaar te verbinden.

Gemeente Delfzijl

Elk dorp of wijk in Delfzijl kent een dorps- of wijkvertegenwoordiging. Delfzijl geeft de dorps- en wijkvertegenwoordigingen een belangrijke plek in het reguliere contact tussen de lokale overheid en de bewoners. Minimaal één keer per jaar is er een bestuurlijk overleg tussen de contactwethouders. Ook is er een collegebezoek aan elk dorp of elke wijk, inclusief een dorps- of wijkschouw. Ad-hoc is er sprake van tussentijdse contactmomenten.

Tot 2015 waren deze contactmomenten eendimensionaal. Het was vooral de gemeente die aan het zenden was en de agenda 'dicteerde' ("burgemeester" of "wethouder" leest voor uit eigen boek).

Vanaf 2015 is dit omgedraaid. De dorps- en wijkvertegenwoordigers bepalen de agenda van het bestuurlijk overleg en het programma van het collegebezoek. Ook bepalen de bewoners of er een overleg of bezoek nodig is. De eerste ervaringen pakken positief uit. Bewoners zijn eigenaar geworden van de reguliere contactmomenten en de gemeente weet beter wat er feitelijk speelt en wat bewoners bezighoudt. Ook zijn de rondgangen (schouwen) losgekoppeld van de collegebezoeken, zodat deze bezoeken voortaan echt over leefbaarheidsthema's gaan in plaats van over de losliggende stoeptegels of het overhangend groen. Van "klaagzang" naar dialoog.

De werkwijze bij de rondgangen en schouwen is geprofessionaliseerd en aangepast op basis van opgedane ervaringen. Dit versterkt de integrale dienstverlening. Kort gezegd: betere voorbereiding en samenspraak met de bewoners, goede en snelle verslaglegging (communicatie), meer focus op stimuleren van initiatieven en sociale thema's, betere benutting en verbetering van het Meldpunt Openbare Ruimte. Ook zijn de rondgangen 'open gegooid'. Waar het voorheen de dorps- of buurtburgemeesters waren die meeliepen, nodigt de gemeente nu het hele dorp of wijk uit en vinden de rondgangen daarom vooral op de avonden plaats.

Zowel vanuit de gemeente als vanuit de dorps- en wijkvertegenwoordiging is er behoefte aan doorontwikkeling van het samenspel tussen gemeente en de bewoners. Hierbij zijn alle partijen ook bereid om zichzelf een spiegel voor te houden en te luisteren naar feedback.

4.3 Uitkomsten en resultaten

Uitkomsten en resultaten Appingedam

- Inwoners en gemeente trekken actief samen op in themagroepen, als onderdeel van een overkoepelende koersgroep. Communicatie richting alle burgers is door de gemeente ook samen met inwoners opgepakt in een werkgroep. Het is het streven om een digitaal communicatie platform met elkaar te ontwikkelen.

Uitkomsten en resultaten Delfzijl

- In 2016 is er een verkennend gesprek geweest tussen het Team Gebiedsregie en een vertegenwoordiging van de dorps- en wijkvertegenwoordigingen ('koplopers') over een gezamenlijk traject om het samenspel tussen gemeente en de bewoners te versterken (rollen en verwachtingen ten opzichte van elkaar).
- In 2017 start er een traject waarin gemeente, dorps- en wijkvertegenwoordigingen en individuele bewoners willen komen tot een nieuw en ander samenspel, relaties en contact. De resultaten van het burgerpanel worden hierin meegenomen. Naast gemeente zijn CMOSTAMM en de Vereniging Groninger Dorpen partners in het traject.

4.4. Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten

Geleerde lessen Appingedam

- Contact met alle inwoners versterken, betekent vanuit de gemeente ook dat er geïnvesteerd moet worden in een brede communicatie richting die inwoners (vanuit de gehele gemeentelijke organisatie en vanuit de bestuurlijke organisatie). Het liefst in samenwerking met inwoners zelf, zoals in een gemeentelijke werkgroep Communicatie naar aanleiding van een Burgertop (opzetten digitaal communicatieplatform).

Geleerde lessen Delfzijl

- Het verkrijgen van een heldere positionering van dorps- en wijkvertegenwoordigers is een proces en geen doel op zich.

4.5 Beschikbare producten

- Vragenlijst contact tussen inwoners en gemeente.
- Uitkomsten peiling over contact tussen inwoners en gemeente in Eemsdelta
- Advies wijkvertegenwoordiging Appingedam
- Advies dorps- en wijkvertegenwoordiging Delfzijl

Deelproject 5: Wijk- buurt en dorpsbudget

Budgetten zijn in de DEAL gemeenten een belangrijk onderdeel in de stimulering van bewonersinitiatieven. Hoe krijg je een democratisch besluit over de inzet van wijkbudget, de wijze van verdeling over de dorpen en wijken; de hoogte en besteding van de budgetten en de eventuele voorwaarden bij het aanvragen? En hoe bekend zijn mensen met dorps-, wijk- en buurtbudgetten?

5.1. Beknopte achtergrondinformatie

Waar: Gemeenten Appingedam en Delfzijl
Vragen: Hoe kom je als gemeente tot een juist inzet van dorps-, wijk-, en buurtbudgetten?
Aanpak: - Groninger Panel + eenmalige steekproef van 10.000 extra schriftelijke enquêtes.
- beschrijving huidige subsidie situatie beschreven en hoe doen anderen het?

5.2. Het deelproces en de activiteiten

In de gemeente Appingedam worden geen wijk- en dorpsbudgetten verstrekt. In de gemeente Delfzijl wel. De vraag is hoe kom je als gemeente tot een juist inzet van dorps-, wijk-, en buurtbudgetten? De afgelopen periode is ingezet op het ontwikkelen van dorps-, wijk-, en buurtbudgetten in Appingedam en op de doorontwikkeling van dorps-, wijk-, en buurtbudgetten in Delfzijl.

Waarom zou een gemeente dorps-, wijk-, en buurtbudgetten inzetten?

- a) Bewoners meer verantwoordelijkheden geven voor de inrichting en ontwikkeling van hun woon- en leefgebied. Hier is onlosmakelijk een grote mate van zeggenschap over budgetten aan verbonden.
- b) Stimuleren activiteiten in dorpen of wijken door wijk-dorps- of buurtbudgetten. Hierbij worden initiatieven van bewoners uitgevoerd, maar de initiatiefkracht van een wijk of buurt in zijn totaliteit groeit niet.

Via het Groninger Panel zijn inwoners gevraagd hoe zij aankijken tegen wijk- en dorpsbudgetten:

- De meeste inwoners zouden bij de gemeente subsidie aanvragen voor hun idee of project.
- In de gemeente Delfzijl zouden de meeste inwoners vooral een beroep doen op de bestaande wijk-, buurt- en dorpsbudgetten.
- De jaarlijkse verdeling van beschikbare budgetten zou het beste via een verdeelsleutel moeten gebeuren (grote dorpen/wijken krijgen meer dan kleine).
- 65% van de respondenten heeft geen idee of er in hun gemeente wijk- of dorpsbudgetten zijn.
- Als er budgetten zijn, dan vooral benutten de inrichting van de openbare ruimte.
- Volgens inwoners heeft de gemeente op verschillende terreinen een rol: bijvoorbeeld aanvraag en bekendmaking van het 'wijk-, buurt- en dorpsbudget'.
- Wie in aanmerking wil komen, werkt een voorstel zoveel mogelijk uit voordat een aanvraag wordt ingediend. Inwoners zouden graag het gehele jaar door willen kunnen aanvragen.
- De budgetten moeten verantwoord kunnen worden. Niet voor grote projectaanvragen, maar dragen bij aan prettig wonen en leven, realistisch en niet te duur.

Gemeente Appingedam

Budgetten zijn een belangrijk onderdeel in Appingedam in de stimulering van bewonersinitiatieven. De gemeente heeft geen vaste budgetten voor bewonersinitiatieven gereserveerd, maar zijn er diverse andere mogelijkheden voor inwoners om subsidie aan te vragen. Het is dan ook de vraag of er wijk- en buurtbudgetten moeten komen en zo ja: hoe krijg je een democratisch besluit over de inzet van wijkbudget, de wijze van verdeling over de buurten en wijken; de hoogte van de budgetten en de eventuele voorwaarden?

Belangrijk startpunt voor het al dan niet ontwikkelen van wijk- en dorpsbudgetten is de vraag waarvoor ze ingezet gaan worden:

- a) Is het bedoeld om bewoners meer zeggenschap te geven voor de inrichting van hun wijk of buurt?
- b) Of: is het bedoeld om initiatieven te belonen?

Bij variant 'a' is het beschikbare budget een onderdeel van een groter geheel, en wel van een methodisch proces waarbij actieve bewoners ook verantwoordelijkheid nemen voor de publieke zaak. Voorbeelden hiervan zijn het budgetbestedingsrecht in Hoogeveen, Deventer of Breda, waarbij bewoners binnen een brede wijkaanpak zelf beslissen over prioriteiten en verschuivingen in het gehele budget voor hun dorp of wijk. Een ander voorbeeld van meer zeggenschap is de burgerbegroting waarbij de gemeente inzicht geeft wat zij in een dorp doet en wat dit kost (zorg, welzijn, economie, openbaar groen en wegen). Met de burgerbegroting kan de gemeente het gesprek aan gaan over kansen voor bewoners zelf en ontstaat er vaak ook animo om taken van de gemeente over te nemen (bijvoorbeeld in de Emmense wijk Emmerhout). Grijs en groen zijn daarbij vaak de eerste verkenningsgebieden. Nog een ander voorbeeld is het Right to challenge waar bewoners tegen de gemeente zeggen: wij kunnen het beter en goedkoper en willen jullie taak overnemen (vaak groenonderhoud of taken met betrekking tot zorg en welzijn).

Bij de tweede variant (b) is er meer sprake van activiteiten waarbij initiatieven van bewoners worden uitgevoerd zonder dat daarmee de initiatiefkracht van een wijk of buurt in totaliteit groeit.

Huidige situatie Appingedam

De gemeente Appingedam heeft voor de jaren 2016 en 2017 elk een jaarlijks budget van € 25.000 voor innovatieve burgerinitiatieven beschikbaar. Aanvragen worden in de overkoepelende koersgroep besproken, er wordt een advies gegeven aan het College die een besluit neemt en de raad informeert. Hierin zitten vertegenwoordigers van de gemeenteraad, de gemeentelijke organisatie en leden van de themagroepen die naar aanleiding van de Burgertop in 2016 zijn ontstaan (zie ook deelproject 3).

In de gemeentelijke visie van 2015 heeft de gemeente verwoord dat zij inwoners wil stimuleren zelf verantwoordelijkheid te nemen. 'Wij faciliteren en ondersteunen waar nodig, wij bieden beleid op maat, afgestemd op de behoefte van dat moment. Wij zoeken contacten op buiten de deur, wij halen informatie en brengen expertise waar dat nodig is.' Inwoners met initiatieven in de wijk kunnen terecht bij de wijkbeheerders en wijkcoördinatoren, op het stadskantoor worden inwoners via het coördinatiepunt in contact gebracht met de betreffende beleidsambtenaar om hun initiatief verder

door te spreken. Zoals eerder is gezegd werkt de gemeente niet met wijk- en dorpsbudgetten waar bewoners direct zeggenschap over hebben. Wel ontvangen de diverse wijkverenigingen een jaarlijkse subsidie. Dat geldt ook voor diverse verenigingen binnen de Turkse en Molukse gemeenschap. Inwoners kunnen sinds 2016 onder meer zeggenschap verkrijgen door deel te nemen aan een themagroep, zoals die ontstaan zijn naar aanleiding van de burgertop:

- zorg en wonen;
- duurzaamheid en energie;
- cultuur, recreatie en toerisme;
- burgerkracht en overheidsparticipatie.

Gemeente Delfzijl

De gemeente Delfzijl werkt al jaren met dorps- wijk en buurtbudgetten. In totaal is er voor dertien dorpen/wijken een jaarlijks basisbedrag beschikbaar van € 4.000,-, aangevuld met € 2,00 per inwoner. Hiermee kunnen dorpsverenigingen, bewonerscommissies, wijkverenigingen en wijkplatforms samen met alle andere bewoners projecten in hun buurt ontwikkelen op het gebied van welzijn, cultuur (historie), gezondheid, sport, recreatie, educatie, natuur of milieu. De gemeente wil hiermee dat het iets extra's voor het dorp en de wijk oplevert op het gebied van leefbaarheid en/of bevordering van sociale samenhang. De gemeente keert jaarlijks ongeveer €123.500 uit aan dorps-, en wijkbudgetten.

Een vertegenwoordiging van het dorp/wijk is verantwoordelijk voor het budget. Bewoners gaan zelf aan de slag en zijn ook inhoudelijk verantwoordelijk. Waar nodig kunnen bewoners ondersteuning krijgen van het opbouwwerk. Gebiedsregie kan hierin adviseren. Iedere dorps- of wijkbewoner kan individueel of in groepsverband plannen indienen bij de dorpsvereniging of werkgroep Wijkbudget. Aanvragen door scholen komen niet in aanmerking. Zij hebben eigen mogelijkheden.

Alle inwoners kunnen in principe een idee indienen bij hun vertegenwoordiger van hun wijk of dorp. De vertegenwoordiger beoordeelt de aanvragen aan de hand van de voorwaarden van de gemeente en informeert het dorp of wijk via een uitvoeringsvoorstel, bijvoorbeeld via de wijkkrant.

Voorwaarden van het wijk- of dorpsbudget:

- Bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid van het dorp en/of wijk op het gebied van welzijn, cultuur (historisch), gezondheid, sport, recreatie, educatie, natuur of milieu.
- Breed draagvlak onder bewoners.
- Bereidheid om zelf een bijdrage te leveren (meedenken en handen-uit-de-mouwen-steken).
- Geen commerciële belangen.
- Niet bedoeld voor (structurele) subsidies aan dorps- of wijkverenigingen (incidenteel project kan)
- Het budget kan dienen als cofinanciering (bijv. bij provinciale subsidie of fondsen)
- Het jaarbudget dient geheel in het lopende jaar te worden gebruikt. Geld dat overblijft, wordt verrekend met het budget van het daaropvolgende jaar.
- De initiatieven richten zich niet op structurele, fysieke maatregelen in de openbare ruimte die vallen onder de reguliere werken en budgetten van de gemeente, dan wel fysieke nieuwe projecten die voortvloeien uit de uitvoeringsprogramma's van de dorps- en wijkvisies.
- Inhuren van ondersteuning op projectmatige basis, zoals opbouwwerk, zolang het project maar voldoet aan de voorwaarden van wijk- en dorpsbudgetten.

- Maximaal 10 procent voor huur vergaderruimtes, koffie, thee, printen etc..
- Beschadigingen of vernielingen aan objecten die met het dorps- en wijkbudget gerealiseerd zijn, worden niet vergoed door gemeente. Onderhoud en vervanging via het budget.
- Een initiatief mag niet in strijd zijn met (toekomstig) gemeentelijk beleid en/of wetgeving.
- De productie en verspreiding van dorps- en wijkkranten mogen gefinancierd worden uit de dorps- en wijkbudgetten.

Bestedingspatronen

Vanuit de gemeente Delfzijl zijn de uitgaven van 2015 op een rijtje gezet per dorp. Wat opvalt is dat bijna alle aanvragen afkomstig zijn van de dorps- en wijkbelangen zelf. Er zijn relatief weinig aanvragen van individuele bewoners (alleen in het dorp Borgsweer wel). Het beschikbare jaarlijkse budget wordt door iedereen besteed.

De gebiedsregisseurs van de gemeenten Delfzijl hebben in mei 2016 een gesprek gehad met de huidige dorps- en wijkvertegenwoordigingen in beide rayons Noord en Zuid. Duidelijk werd toen dat het best lastig is om ideeën of aanvragen binnen te krijgen, want:

- als mensen de voorwaarden lezen, haken ze af;
- aanvragen zijn soms niet reëel of te kostbaar;
- ideeën hebben vaak een herhalend karakter;
- het komt voor dat de dorps- en wijkvertegenwoordigingen optreden als "penvoerder" namens individuele bewoners of particulieren;
- het budget zou moeten worden verhoogd;
- er is teveel papierwerk bij de verantwoording en de aanvragen

Dorps-, wijk- en buurtbudgetten bij buurgemeenten

De uitgangssituatie is anders in de DEAL-gemeenten. In Eemsmond wordt er momenteel gewerkt met (beperkte) projectsubsidie en in Loppersum is er een gezamenlijk fonds voor dorpshuizen.

5.3 Uitkomsten en resultaten

Uitkomsten en resultaten Appingedam

- De gemeente Appingedam heeft voor de jaren 2016 en 2017 een jaarlijks budget van € 25.000 voor innovatieve burgerinitiatieven beschikbaar. Via de koersgroep en themagroepen hebben inwoners meer zeggenschap gekregen over de besteding van het budget. De gemeente stelt geen wijk- of dorpsbudgetten in.

Uitkomsten en resultaten Delfzijl

- Delfzijl kent al geruime tijd dorps- en wijkbudgetten waarbij de bewoners budgethouder zijn. Hiermee deelt de gemeente macht, invloed en zeggenschap en stelt zij bewoners in staat zelf regie te pakken op de leefbaarheid en sociale vitaliteit. Bewoners zijn hierover zeer tevreden. Het totaal beschikbare budget is circa € 124.000 op jaarbasis.
- In het kader van het Integraal Investeringsprogramma Dorpen en Wijken heeft het gemeentebestuur een budget van € 700.000 beschikbaar gesteld voor leefbaarheidsinitiatieven van onderop voor de jaren 2016 t/m 2018, waarbij het budgethouderschap bij het team

Gebiedsregie ligt. Naast geld faciliteert Gebiedsregie ook ondersteuning. Opgeteld bij de reguliere dorps- en wijkbudgetten is er t/m 2018 ruim € 1.000.000 beschikbaar. Hiermee vergroot Delfzijl de invloed en zeggenschap van de bewoners over eigen woon- en leefgebied. Dit extra budget, gevoegd bij de reguliere dorps- en wijkbudgetten betekent dat Delfzijl in de landelijke top-3 staat als het gaat om de hoogte van bewonersbudgetten per inwoner.

- Dorps- en wijkbudgetten dragen sterk bij aan de sociale vitaliteit en bewonersinitiatieven, zeker als de bewoners autonomie hebben bij de besteding van deze budgetten.

5.4. Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten

Geleerde lessen Appingedam:

- Bij een relatief beperkt budget voor burgerinitiatieven is het belangrijk om duidelijke keuzes te maken ten aanzien van zeggenschap van inwoners. De gemeente heeft ervoor gekozen om die zeggenschap via de Koersgroep en themagroepen te regelen. Doe geen beloftes richting wijken en dorpen die niet nagekomen kunnen worden.
- Bewoners weten de weg naar de gemeente en het bestuur goed te vinden. Drempels zijn van oudsher laag en de lijnen zijn kort. Bewoners en organisaties met initiatieven communiceren deze gemakkelijk met de bestuurders en met ambtenaren. Als ambtenaren aanhaken bij een initiatief, is het zaak om het initiatief niet over te nemen maar te faciliteren. Stel de juiste vragen om de initiatiefnemers goed scherp te krijgen wat ze precies willen realiseren, de weg te wijzen naar eventuele subsidieverstrekkingen, vergaderruimte beschikbaar te stellen, te wijzen op eventuele soortgelijke initiatieven waarmee een verbinding kan worden gezocht et cetera.

Geleerde lessen Delfzijl:

- Een dorps- en wijkbudget leidt tot meer betrokkenheid en reuring bij bewoners als de besteding wordt 'gedemocratiseerd'. Laat het hele dorp reageren en beslissen op de aangedragen initiatieven en het beschikbare budget. De dorpen Holwierde en Spijk zijn hier goede voorbeelden van.
- Gemeente werk samen met de dorpen en wijken om de bekendheid van beschikbare budgetten of subsidies te vergroten.
- Werk ook meer samen met inwoners van de dorpen en wijken om de plannen incl. begroting te schrijven als ze die in willen dienen bij het dorps-, wijk- of buurtbudget.
- Uit de evaluatie is gebleken dat de huidige voorwaarden niet als belemmerend worden ervaren.

5.5 Beschikbare producten

- Formulier Aanvraag dorps- en wijkbudgetten
- Formulier verantwoording dorps- en wijkbudgetten
- Formulier voorwaarden dorps- en wijkbudgetten
- Advies wijk- en dorpsbudgetten Delfzijl
- Advies wijk- en buurtbudgetten Appingedam
- Overzicht bestedingen 2015 en 2016 Wijk- en dorpsbudgetten Delfzijl
- DEAL analyse dorps- en wijkbudgetten
- Landelijk overzicht van verschillende vormen van wijk- en dorpsbudgetten
- Vragenlijst dorps en wijkbudgetten

Deelproject 6: Bewustwording raad en college

Wat is de rol van het College en de gemeenteraad in relatie tot nieuwe vormen van samenwerking? Hoe kunnen het College van B&W, de gemeenteraad en de formele besluitvorming aansluiting zoeken bij de visie op burgerparticipatie en bewonersinitiatieven in de DEAL-gemeenten? Wat is hun rol en verantwoordelijkheid hierbij? Met welke processen en management van verwachtingen?

6.1 Beknopte achtergrondinformatie

- Waar: Appingedam, Loppersum, Delfzijl
- Vragen: Hoe maak je het College van B&W en de gemeenteraad bewust van hun rol en verantwoordelijkheid in relatie tot de nieuwe vormen van samenwerking.
- Aanpak:
- in gesprek met het College en de Raad over hun rol en verantwoordelijkheid;
 - formats voor B&W voorstellen en raadsvoorstellen aanpassen;
 - training voor College en Raadsleden
 - uitwisseling van de informatie tussen onderlinge gemeenten.

6.2 Het deelproces en activiteiten

Een groeiende groep inwoners wil invloed uitoefenen op haar directe leefomgeving. Tegelijkertijd is het interne samenspel tussen de verschillende gemeentelijke spelers (gemeenteraad, griffier, college en ambtenaren) aan het veranderen. In welke rol zitten de verschillende spelers in de gemeente? Kloppen die rollen en zijn ze op elkaar afgestemd?

Gemeenteraden en colleges zullen in deze tijd ruimte moeten maken voor echte lokale keuzes, die zoveel mogelijk in samenspraak met inwoners worden gemaakt. Wat is hiervoor nodig? En hoe verbindt de politieke democratie zich met de maatschappelijke democratie?

Binnen dit deelproces zijn de gemeenteraden en colleges intern met elkaar aan de slag gegaan met de vraag: krijgen onze inwoners echt de kans om mee te doen? Is er vanuit de gemeente op alle niveaus een eenduidige visie, strategie en beleid? Bereiken we alle inwoners? En hoe gaan we om met de tendens dat er ook inwoners zijn die zich helemaal niet willen inzetten om hun wijk socialer, beter of duurzamer te maken?

6.3 Uitkomsten en resultaten

Gemeenteraad en College van B&W Appingedam

De gemeenteraad van Appingedam was de aanjager voor de Burgertop in 2016. Het is in de uitvoering als een gezamenlijk initiatief door raad en college opgepakt. Er is aan het eerste initiatief *window dressing* in januari 2017 uitvoering gegeven. Via de koersgroep is het College ook structureel betrokken. Daarnaast verzorgt CMOSTAMM een presentatie in de raadscommissie van Appingedam om de uitkomsten van de burgerpanel onderzoeken binnen het project sociale vitaliteit toe te lichten en inhoudelijk te discussiëren over de (veranderende) rol van de Raad.

Gemeenteraad en College van B&W Delfzijl

In Delfzijl start het gemeentebestuur in 2017 een traject bewustwording over de eigen rol en positie. CMOSTAMM verzorgt een presentatie in de gemeenteraad van Delfzijl om de uitkomsten van de burgerpanel onderzoeken binnen het project sociale vitaliteit toe te lichten en inhoudelijk te discussiëren over de (veranderende) rol van de Raad. Er zijn nu dus nog geen resultaten of geleerde lessen te melden.

Gemeenteraad en College van B&W Loppersum

Gerealiseerd binnen dit deelproject:

- In company training *overheidsparticipatie met lef* van CMOSTAMM waaraan het hele college heeft deelgenomen;
- format collegevoorstellen aangepast met paragraaf burgerparticipatie;
- gesprekken met collegeleden over hun rol.

6.4 Geleerde lessen en aanbevelingen voor andere gemeenten

Geleerde lessen Appingedam

- Het is van belang voordat je een burgertop organiseert dat je de organisatie zodanig hebt ingericht dat burgerparticipatie een 'natuurlijk' onderdeel van het beleidsproces is. Bij het organiseren van de burgertop in Appingedam is vooraf niet goed nagedacht over hoe het vervolgtraject er uit moest gaan zien. Daarnaast was de organisatie nog niet goed ingericht op haar veranderende rol. We werken er nu volop aan dit weer gelijk te trekken zodat beide sporen gelijk opgaan.
- Appingedam is nog niet met de gemeenteraad in gesprek geweest over hun rol. Het blijkt lastig om op een geabstraheerd niveau te praten over burgerinitiatieven en overheidsparticipatie. Een gesprek over een eventueel theoretisch referentiekader is lastig. Iedereen - bestuurders, raadsleden en ambtenaren - heeft eigen beelden bij de geabstraheerde werkelijkheid. Wat beter bij Appingedam past, is aansluiten bij concrete initiatieven en situaties die zich in de praktijk voordoen en al werkende weg samen met burgers te zoeken hoe het doel het beste is te realiseren. Sleutelwoorden hierbij zijn: flexibel, pragmatisch, empathisch en faciliterend. Kortom: de Damster methode.

Geleerde lessen Loppersum

- Loppersum is nog niet met de gemeenteraad in gesprek geweest over hun rol. De gemeente ziet regelmatig verschillende opvattingen in rollen tussen ambtenaren en de bestuurders. Er zit soms spanning tussen het loslaten van zaken en willen controleren op onderwerpen, bijvoorbeeld in het sociaal domein. Hier moet een goede balans voor gevonden worden en er moeten wederzijds duidelijke afspraken worden gemaakt over verwachtingen over en weer.

6.5 Beschikbare producten: tools, vragenlijsten etc.

- Democratische broedplaats: verbinding politieke en maatschappelijke democratie